

SHRnutí PŘÍPADOVÝCH STUDIÍ

Pracovní podklad v rámci projektu Index občanské společnosti

Tereza Vajdová (NROS)

září 2004

Úvod

Součástí výzkumného projektu Index občanské společnosti bylo zpracování několika krátkých případových studií, které měly prozkoumat vliv organizací občanské společnosti na veřejnou politiku ve vybraných oblastech.

Případové studie zpracovali jako semestrální práce studenti magisterského studia na Katedře oboru občanský sektor Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy. Z jejich podkladů jsme vytvořili stručné shrnutí, které zde předkládáme.

1. Kampaň za přiměřený trest v případě napadení manželů Žigových (Jana Horáčková)
2. Nadační investiční fond (Barbora Jandová a Martin Novák)
3. Zakotvení trestnosti domácího násilí (Jaroslava Šimková)
4. Příprava zákona o sociálních službách (Jana Zahradníčková)

1. Kampaň za přiměřený trest v případě napadení manželů Žigových

Oblast: Lidská práva

Doba kauzy: 5. 1. – 15. 1. 2004

Jádro případu: Rómský manželský pár byl ve svém bytě napaden třemi mladíky, kteří muži a těhotné manželce těžce ublížili na zdraví. Násilníkům hrozil trest až 10 let vězení. Porušením lidských práv byl sám rasově motivovaný útok na rodinu, patřící k etnické menšině. Aktivisté označili verdikt soudu za další porušení práv.

Cíl: Přimět státního zástupce k odvolání se proti verdiktu soudu; na odvolání má státní zástupce jen 8 dní od doručení rozsudku.

Výsledek: Úspěch – rozsudek byl zrušen.

Hlavní události: 28. 6. 2003 napadení manželů Žigových; 5. 1. 2004 vynesení rozsudku soudem v Jeseníku; 5. 1. až 13. 1. 2004 protesty aktivistů a některých představitelů státní správy v médiích - vydání prohlášení Grémia romských regionálních představitelů; romští aktivisté hrozí, že budou informovat jednotlivá velvyslanectví; dopis předsedy o.s. Jekhetano drom na Ministerstvo spravedlnosti s žádostí o nové prošetření případu; schůzka představitelů o.s. Za lidská práva romských spoluobčanů s vládním zmocněncem, místopředsedou vlády a ministrem spravedlnosti; místopředseda vlády požaduje vysvětlení od ministra spravedlnosti; redaktoři týdeníku Respekt zveřejnili na svých www stránkách otevřený dopis státnímu zástupci, který ho nabádá k odvolání se proti verdiktu soudu; k otevřenému dopisu patřila podpisová akce; - 14. 1. 2004 pod tlakem se státní zástupce vzdal práva na odvolání a postoupil spis krajskému zastupitelství, které přidělilo případ do Bruntálu s doporučením podat odvolání a žádat přísnější trest; 12. 2. 2004 zrušení původního rozsudku a kauza se vrací na začátek k soudu do Jeseníku.

Hlavní aktéři: Grémium romských regionálních představitelů, o.s.; Za lidská práva romských spoluobčanů, o.s.; Jekhetano drom – Společná cesta, o.s; vládní zmocněnec pro lidská práva;

místopředseda vlády a předseda Rady vlády pro lidská práva; týdeník Respekt a jeho 5 redaktorů.

2. Nadační investiční fond

Oblast: Rozpočet

Doba kauzy: 1993 – 2004

Jádro případu: V roce 1992 přijala vláda iniciativu předsedy Fondu národního majetku a rozhodla o vytvoření mimorozpočtového fondu, který měl podpořit budování českého nadačního sektoru; zároveň s tím vytvořila poradní orgán vlády, který se měl touto otázkou zabývat - Radu pro nadace. Prodej akcií z NIF a rozdělení výtěžku se však neustále odkládal, přestože v letech 1992-3 si podalo přes 900 nadací žádost o podporu. Nadace ve spolupráci s Radou pro nadace (od roku 1998 Rada pro NNO) vyvíjely tlak a dlouhodobou systematickou práci, aby rozdělení prostředků dosáhly. Konkrétně bylo nutné dosáhnout prodeje akcií a jejich převedení na zvláštní účet (1995); přijmout pravidla pro rozdělení prostředků (1999); zabránit tomu, aby akcie neprodané v první vlně byly u účtu vyňaty (1999); zabránit tomu, aby byly zbývající peníze zbytečně dlouho drženy na účtu Fondu národního majetku (2002).

Cíl: Realizovat rozdělení prostředků z vládního fondu nadacím

Výsledek: Úspěch - v letech 1999 – 2004 se v několika vlnách podařilo rozdělit přes 2 miliardy korun nadacím.

Hlavní události: červen 1992 vznik Rady pro nadace; říjen 1995 prodej akcií fondu a uložení na zvláštním účtu; 1997 pracovní skupina Rady pro nadace připravila návrh principů dělení prostředků z fondu; 1999 pracovní skupina při Fóru dárců (4 členů a 1 koordinátor) 4 měsíce lobuje za prosazení návrhu na rozdělení prostředků NIF podle návrhu RNNO; květen 1999 schválení pravidel rozdělení 1. vlny NIF vládou; červenec 1999 schválení výsledků výběru nadací Poslaneckou sněmovnou; prosinec 1999 PSP schválila pravidla 2. vlny včetně rozhodnutí, že výnosy z budoucího prodeje zbývajících akcií budou součástí tohoto usnesení; leden 2003 schválení dodatku, podle kterého má FNM převádět prostředky nadacím automaticky, když částka na účtu přesáhne 200 milionů Kč.

Hlavní aktéři: předseda FNM; Rada vlády pro nadace (RNNO); pracovní skupina RNNO složená ze zástupců nadací; Výbor RNNO pro NIF; pracovní skupina iniciovaná Fórem dárců; pracovní skupina rozpočtového výboru PSP.

3. Zakotvení trestnosti domácího násilí

Oblast: Sociální oblast

Doba kauzy: 1995 - 2003

Jádro případu: Trestní zákon v ČR neumožňoval účinné postihy domácího násilí, protože je neuznával jako samostatný trestný čin a řešil je jen jako přestupky. Zatímco na Slovensku se novelizace realizovala v roce 2001, v ČR se to dlouho nedařilo. Bylo třeba změnit vnímání veřejnosti i legislativců (domácí násilí nikoli jako feministický výstřelek, ale celospolečenský problém).

Cíl: (1) Prosadit novelu trestního zákona - zakotvit trestnost týrání osoby blízké/ve společném obydlí (Trestní zákon, par. 215a); (2) aktivizace a osvěta veřejnosti v otázkách domácího násilí

Výsledek: Úspěch - aktivizace médií a veřejnosti, prosazení změny paragrafu 215a

Hlavní události: 1995 vznik Koordinačního kruhu prevence násilí (5 NNO: Elektra o.s., La Strada o.p.s., ROSA o.s., konzultační středisko proFem o.p.s., Gender Studies o.s.); 1998 veřejné slyšení k domácímu násilí v Senátu; 1999 senátorka Seitlová v Senátu pořádá seminář; 2000 proFem podává návrh legislativních změn Radě pro lidská práva (zamítnuto); 2001 Bílý kruh bezpečí zadává STEM provedení průzkumu o povědomí veřejnosti o domácím násilí; medializovaná kauza zabití ženy mužem ve volebním obvodu senátorky Seitlové; 2002 neprošel návrh lidoveckých poslanců na změnu par. 215; 2003 panelové diskuze organizované meziresortní skupinou k domácímu násilí MVČR; mediální Kampaň proti domácímu násilí na ženách (NNO); druhý průzkum STEM o násilí na ženách; návrh Seidlové na novelizaci prochází 3. čtením.

Hlavní aktéři: Koordinační kruh prevence násilí; senátorka Jitka Seidlová; Bílý kruh bezpečí os.; MVČR; Kampaň proti domácímu násilí“ (11 NNO: ROSA, proFem a 9 dalších včetně Českého svazu žen).

4. Příprava zákona o sociálních službách

Oblast: Sociální oblast

Doba kauzy: 1998 - 2004

Jádro případu: V ČR se od poloviny 90. let připravoval nový zákon o sociálním zabezpečení (později o sociálních službách), ale dlouho nerefletoval fakt, že na službách se podílí také nestátní neziskové organizace. Organizace se proti tomu dokázaly ohradit peticí a poté v situaci, kdy se na MPSV se změnou ministra otevřel prostor pro účast, příležitost využily. Ve věcném návrhu zákona dosáhly stejné postavení s ostatními poskytovateli služeb a díky jejich podílu vznikly standardy kvality sociálních služeb.

Cíl: Podílet se na přípravě zákona a v něm prosadit rovné postavení NNO se státními a ostatními poskytovateli služeb (tzv. „věcný“ přístup, zaměřený na kvalitu služeb bez ohledu na statut poskytovatele).

Výsledek: Úspěch – účast na přípravě zákona, dosažení rovného postavení, příprava standardů kvality služeb.

Hlavní události: 1994 MPSV při přípravě nového zákona o sociální pomoci stále nereflektuje existenci velkého počtu NNO, které poskytují služby; NNO se ohradily peticí (1995); 1998 nový ministr PSV otevírá možnost spolupráce NNO na přípravě zákona: série sociálních konferencí (1999-2000), podíl NNO v pracovních skupinách při přípravě zákona a souvisejících standardů kvality služeb; 2000 došlo k rozdělení zákona (nadále řeší jen sociální služby, nikoli sociální dávky); 2002 znovu nový ministr PSV zřídil pro přípravu zákona expertní pracovní skupinu, kde opět byly zastoupeny NNO; 2004 revidovaná verze věcného záměru zákona ve spolupráci se zástupci krajů a obcí; 6/2004 ukončeno připomínkové řízení (ale kvůli změně vlády se schválení odložilo).

Hlavní aktéři: Vládní výbor pro zdravotně postižené občany (poradní orgán vlády); MPSV; zastřešující organizace NNO v sociální oblasti SKOK; zastřešující Národní rada zdravotně postižených.

SROVNÁNÍ PŘÍPADOVÝCH STUDIÍ

I. Čím se případy odlišují

Různá délka a celkový charakter případů

- Žigovi: krátkodobá akce s nutností rychlého dopadu (10 dní)
- Trestní zákoník: dlouhodobá kampaň spojená s osvětou a snahou o dosažení společenské změny (8 let)
- NIF: dlouhodobý úkol, který vyžaduje jak rychlé akce (pracovní skupina Fóra dárců – 4 měsíce aktivního lobování), tak setrvalou pozornost určitému tématu (9 let)
- Zákon o sociálních službách: dlouhodobá odborná aktivita v úzké spolupráci s ministerstvem práce a sociálních věcí (6 let)

Cíl akce

- dosáhnout určitého rozhodnutí (NIF, Žigovi, trestní zákoník, zákon o sociálních službách)
- dosáhnout určitého statutu ve vztahu ke státu – partneři, odborníci, rovnocenní poskytovatelé služeb (zákon o sociálních službách)
- dosáhnout změny celospolečenského vnímání určitého problému/osvěta (trestní zákoník)

Prostředky

- lobování vlády a poslanců (NIF, trestní zákoník)
- mobilizace médií a veřejnosti (trestní zákoník, Žigovi)
- participace v pracovních skupinách a komisích ministerstva a výrazně odborná činnost (zákon o sociálních službách)

Postoj státu (poslanci, vláda)

- od začátku mají na své straně některé silné zástupce státu (Žigovi, NIF, zákon o sociálních službách)
- musí si postupně získat podporu zástupců státu (novela trestního zákoníku – spojené s částečným přeformulováním problému od „feministického“ k celospolečenskému)

II. Co zvláštního ukázal každý případ?

Případ verdiktu v kauze Žigovi: Schopnost velmi rychlé a účinné reakce aktivistů v oblasti lidských práv; schopnost účinné medializace; o svá práva se umí postarat sami představitelé menšiny (Rómové); existence účinného spojence v osobě zmocněnce pro lidská práva a RLP (s tahem na vládu v osobě místopředsedy vlády).

Případ NIF: Rada pro NNO (včetně výborů) se etablovala jako účinné místo vlivu neziskových organizací na vládu; poskytuje dlouhodobou a stabilní institucionální „kotvu“ a tím umožňuje neziskovému sektoru soustředit i dlouhodobou pozornost na jedno politické téma.

Případ novely trestního zákoníku: Schopnost vytváření širokých a stabilních koalic mezi NO k daným tématům, schopnost použít řadu osvětových/aktivizujících metod – školení, publikace studií, průzkumy veřejného mínění, mediální kampaně, semináře v Senátu. Vazba na RLP v tomto případě selhala, ale spojence si NO našly v Senátu. Tato studie podle mně

ukázala význam „přijatelného“ formulování požadavku, spojeného s nalezením spojenců v parlamentu nebo ve vládě: viz několik let neúspěšného snažení proFem, kdy bylo téma vnímané jako feministická záležitost.

Případ přípravy zákona o sociálních službách: Možnost podílet se na přípravě zákona závisela zcela na konkrétních osobách ve vedení MPSV. Když se jednou možnost participace otevře, má to velký dopad jak na podobu zákona (rovné postavení NNO, standardy kvality služeb), tak na kultivaci vnitřního prostředí v občanském sektoru: v průběhu spolupráce s MPSV se posílila spolupráce uvnitř sektoru, zejména na půdě oborových platforem (SKOK, NRZP).